

Anmeldelse af Peter Bundesen

ER VELFÆRDS- SAMFUNDET FOR DYRT OG DÅRLIGT?

Knud Aarup:
Fra udenforskab til fællesskab.
Jurist og Økonomforbundets Forlag 2017.
302 s., kr. 325,-.

I sin nye bog *Fra udenforskab til fællesskab* skriver tidligere direktør i Socialstyrelsen Knud Aarup:

”Velfærdssamfundet er (...) på mange måder et paradoks. På den ene side er det dyrt og beskæftiger mange fagprofessionelle. På den anden side giver det ikke den rette støtte til dem, som har brug for det. Velfærdssamfundet som det ser ud i dag, koster således den enkelte og dennes familie dyrt i tabte livsmuligheder, og det koster samfundet utrolige midler i velstand.” (s. 15)

Bogen præsenterer en forfaldshistorie, hvor dårligdommene angiveligt skyldes en fejlagtig udvikling gennem de sidste 30 år. En afgørende årsag hertil er den silotænkning og siloopsplitning, der er sket i den offentlige sektor i denne periode. Silotænkningen betyder, at man har mistet blikket for de generelle sammenhænge. Det betyder ifølge Aarup, at velfærdssamfundet i dag er blevet både for dårligt og for dyrt (s. 17-18).

Knud Aarup mener, at dårligdommene kan be-

kæmpes med et øget fokus på helhed og sammenhænge, dvs. at samle trådene, som Bent Rold Andersen formulerede det engang i 1960’erne, og ved, at man vender tilbage til dennes målsætninger for velfærdsstaten om forebyggelse, revalidering, tryghed og trivsel. Denne tænkning skal ikke være begrænset til et snævert specialiseret socialt område, som socialpolitikken i dag officielt er defineret ved. Den skal derimod bredes ud og være det centrale fokus i alle menneske-til-menneske-velfærdsområder (s. 19).

Jeg kan kun tilslutte mig denne målsætning, men mener, at der er et behov for at se nærmere på Aarups præmis om, at velfærdssamfundet i dag både er for dyrt og dårligt. Selvfølgelig har han ret i, at velfærdsstaten har ændret karakter. Ikke mindst er tryghedsprincippet blevet alvorligt svækket. I den klassiske velfærdsstat blev der udviklet et princip om, at man ved indkomstbortfald (arbejdsløshed, sygdom etc.) nogenlunde skulle kunne opretholde sit hidtidige leveniveau. Nu er det sådan, at de offent-

lige ydelser i disse tilfælde kun sikrer et basalt niveau og i nogle tilfælde blot en overlevelse.

Hvordan begrundes Aarup, at velfærdssamfundet i dag er for dyrt? Han nævner en række udgiftstal. Således lægger de tre store velfærdsområder (social beskyttelse, sundhedsvæsen og undervisning) beslag på hele 72% af de offentlige udgifter. Mere sigende er tilsyneladende tabellen på s. 55. Her sammenlignes de sociale bruttoudgifter i EU-landene. I denne tabel ligger Danmark nummer to, efter Frankrig, med sociale udgifter på 34,6% af BNP (s. 52-55).

Imidlertid er denne opgørelse fejlvisende af to grunde, hvis man vil vurdere om indsatsen er relativ dyr eller billig. For det første tager den ikke hensyn til forskelle i omfanget af sociale opgaver, der løses i

henholdsvis offentlig og privat regi i de forskellige lande. Fx om man har private eller offentlige sygeforsikringer. For det andet er overførselsindkomster i nogle lande skattepligtige (fx i Danmark), mens de ikke er det i andre. De relevante sammenlignelige sociale udgifter er derfor ikke de offentlige bruttoudgifter, men de samlede (offentlige og private) sociale nettoudgifter.

OECD har gennem en årrække lavet en opgørelse, hvor der justeres for disse to fejlkilder. Det bringer de sociale udgifter i Danmark ned på niveau med udgifterne i lande som UK og Tyskland, der ved den offentlige bruttoopgørelse lå betydeligt under de danske udgifter.

SOCIALE UDGIFTER I PROCENT AF BNP I DANMARK, TYSKLAND, UK OG FRANKRIG I 2013.				
	Danmark	Tyskland	UK	Frankrig
Offentlige sociale bruttoudgifter	29,0	24,8	21,9	31,5
Samlede offentlige og private sociale nettoudgifter	25,4	24,6	25,0	31,2

Kilde: www.oecd.org/social/expenditure.htm

Det kan selvfølgelig altid diskuteres, om de sociale udgifter er for høje eller for lave. Men hvis man laver en retvisende sammenligning med andre lande, så er de ikke specielt høje i Danmark. Imidlertid er det danske velfærdssamfund ifølge Aarup ikke blot for dyrt. Det er også for dårligt. Hans begrundelse herfor er, at der i Danmark i dag er mindst 200.000 personer, som lever i "udenforskabet" dvs. på mere eller mindre permanent overførselsindkomst:

"Sat på spidsen har det danske velfærdssamfund i løbet af de sidste 30 år ødelagt livet eller i det mindste begrænset livsmulighederne for utrolig mange mennesker (...) Alle disse mennesker kunne have bidraget til fællesskabet. I stedet må samfundet give dem støtte. Det betyder, at velfærdssamfundet årligt koster 100 mia. kr. mere i offentlige udgifter, end det er nødvendigt (...)." (s. 14)

De mindst 200.000 personer i udenforskabet er beregnet ud fra hvor mange personer, der er ramt af det Aarup kalder de "sociale dræbere" (ordblindhed/talblindhed, ADHD og autisme), de der har været anbragt udenfor hjemmet og antallet af ikke-vestlige mænd, som kun har en grundskoleuddannelse. Disse tre grupper er karakteriseret ved at have en meget lav beskæftigelsesgrad, mens de er i den erhvervsaktive alder. Den lave beskæftigelsesgrad giver et samfundsmæssigt tab på to måder, dels ved et produktionsstab, fordi de er udenfor arbejdsmarkedet, og dels ved offentlige udgifter til overførsler og indsatser, som de modtager. Disse offentlige udgifter får Aarup til 120 mia. men runder beløbet ned til 100 mia. (s. 162-170)

Jeg formoder også, at en bedre og tidligere indsats overfor grupper med funktionsnedsættelser mv. kan

forbedre de pågældendes beskæftigelsesmuligheder senere i livet, men at en "rigtig" indsats skulle kunne sikre en beskæftigelsesgrad på niveau med normalbefolkningens er helt usandsynlig. Hvis vi ser på gruppen af "økonomisk inaktive" personer i den erhvervsaktive alder indenfor EU, så ligger gennemsnittet på hele 27,5%.

De er ikke inkluderet i den officielle arbejdsløshedsstatistik og er ofte økonomisk og socialt marginaliserede. Danmark ligger med 22%, sammen med Sverige, Tyskland og Holland i en førergruppe på omkring 20% (www.socialeurope.eu/hidden-potential-europes-economically-inactive). Den andel kan for Danmarks vedkommende med den "rigtige" politik nok sænkes nogle få procentpoints. Men det er helt hen i vejret at antage, at beskæftigelsesgraden for fx funktionshæmmede skulle kunne blive den samme som normalbefolkningens. Endvidere ser Aarup også helt bort fra, at det for at få funktionshæmmede, tidligere anbragte børn og drenge med anden etnisk baggrund i normal beskæftigelse ofte kræver særlige udgifter til støtteforanstaltninger, både i barndommen og senere i voksenlivet. Det gør ikke en øget beskæftigelse mindre ønskværdig, men det betyder, at bogens regnestykke er uden hold i de faktiske forhold. Selv en velfungerende velfærdsstat med fokus på helheder, sammenhænge og tidlig indsats kan ikke bringe alle funktionshæmmede mv. i normal beskæftigelse og dens indsatser herfor er ikke omkostningsfri. Det er også værd at være opmærksom på, at nutidens lave beskæftigelsesgrad for de omtalte grupper ikke blot er betinget af nutidens sociale indsats, men også af fortidens.

Derfor mener jeg, at Knud Aarup ikke lykkes med sin påstand om, at det nuværende velfærdssamfund skulle være både for dyrt og for dårligt. Derimod viser han meget bedre, at tilslutningen til velfærdssamfundet er truet, fordi det ikke længere formår at give middelklassen den tryghedsoplevelse, som velfærdsstaten tidligere leverede, og at der i den førte socialpolitik er en bevægelse væk fra fællesskabstænkning over mod en individualiserings- og privatiseringstænkning. Hvis middelklassen ikke oplever, at det sociale sikringssystem giver tilstrækkelig social tryghed, vil den i højere grad søge andre løsninger i form af private sikringer ved arbejdsløshed, sygdom og alderdom. Det er netop det, som vi oplever i disse år. Det betyder øgede private udgifter til velfærdssikringer og dermed også en øget skepsis i forhold til betaling af skat. Det begrænser igen finansierings-

grundlaget til offentlige velfærdsydelser, hvilket resulterer i en dødsspiral for velfærdssamfundet. Det fører bogen frem til at beskrive en i høj grad privatiseret dystopi for Danmark i 2040.

Imidlertid er det lidt usikkert for Knud Aarup, hvad der er årsag til den brede befolknings stigende utilfredshed med og utryghed i forhold til de offentlige ydelser. Han mener nemlig ikke, at årsagen er, "at velfærdssamfundet er ved at spare sig ihjel." (s. 43) I hans optik er der således ikke mangel på ressourcer i det offentlige. Men hvad er så forklaringen på oplevelsen af tilbagegang og besparelser? Den er nok mere enkel end Aarup forestiller sig. Når borgere på den ene side oplever, at de privat kan skaffe sig stadig større og mere sofistikerede goder og ydelser, mens de på den anden side ser, at indsatsen på offentlige skoler, plejehjem, sygehuse etc. ikke følger med i denne udvikling, vil der opstå en stigende utilfredshed med den offentlige indsats. Tilsvarende med de offentlige overførselsindkomster. Hvis den brede befolkning ser, at de ikke giver tryghed i forhold til dens nuværende leveniveau, så vil den søge at sikre sig ad privat vej. Det er den oplevede relative forringelse, der er afgørende. Det er derfor den bedrestillede del af befolkningen i stigende omfang vælger private løsninger frem for offentlige institutioner og ydelser.

I den sidste del af bogen fremlægges en række socialpolitiske løsningsforslag. De er altovervejende gennemtænkte og forfriskende. Imidlertid er forslagene hverken særligt nye eller overraskende. Der er forslag om socialøkonomiske virksomheder, afskaffelse af satspuljeordningen, at der er én ansvarlig i den fælles indsats overfor den enkelte borger, kritik af forestillingen om det offentlige som serviceleverandør, opgør med silotænkning etc. Men til trods for de mange løsningsforslag kan de hverken tilsammen eller hver for sig løse de problemer, som bogen i analysedelen påstår at være fremherskende i dagens danske velfærdssamfund.

Peter Bundesen er cand. mag.